

RADVÁNYI VERSESKÖNYVEK.

(Első közlemény.)

Szellemi életünk XVII. és XVIII. századbéli történetéhez szolgáltat adalékokat az a kis gyűjtemény, melynek bevezetésül e sorokat írtuk. Anyaga a báró Radvánszky család zólyom-radványi levéltárában levő négy verseskönyvből és egy különálló darabokat magában foglaló verses gyűjteményből való. Az adalékok magyar és latin nyelvűek s nagyobb részük a XVIII. századból valók, de akad köztük számos XVII. századbéli is. Jelentőségük főleg abból a szempontból emelendő ki, melynek alapján az irodalmi termékek és a közélet közötti kapcsolatot szokás keresni. Az összegyűjtött és alább közzétett verseknek úgy szólván mindegyike e kapcsolat szoros volta mellett bizonyít.

Az 1728-diki országgyűlés idejéből való »Castrum doloris« egymaga egész sorozat verssel, latinul és magyarul írottal, bizonyítja állításunkat. De hozhatunk fel más példákat is. Ott van a túróczmegyei állapotokra vonatkozó »Irák két rendből áll az emberi nemzet« bekezdésű, vagy »Ha kérded, hogy mi légyen a grófság« kezdetű vers és számos egyéb, melyek mind az előbbi megjegyzés helyessége mellett tanuskodnak.

A XVIII. század magyar irodalma a költészet mezején — teremtő szellem hiányában — abszolút becsű művet keveset tud felmutatni; gyűjteményünkben is a kisebb számot ezek teszik, s ha mégsem tartottuk feleslegesnek a fáradságot, melylyel a kiadás járt, annak okának kell lenni. Erre nézve két idézettel felelünk. Az első, hogy »a mi irodalmi viszonyaink közt az ismeretlenség egymaga is elég ok arra, hogy egy-egy régi íróról a mit tudunk, azzal előhozakodjunk. Nincsenek ezek oly sokan, hogy már elegendő lehetnének s irodalomtörténetünk hézagai sokkal nagyobbak, sem-hogy összefoglaló ítéleteink megalkotásával a mulhatlan szűkségen feül sietnünk tanácsos volna.«¹ A másik körülmény, melyre hivatkozhatunk, hogy »irodalmi nyelvünk még nem jutott el a megállapodottság ama fokáig, honnan visszatekintve csak a vonal fölé emelkedő nagyságokat lehetne s kellene számba vennünk.«²

Irodalomtörténetírásunk kiváló buvárának, Szilády Áronnak

¹ Régi Magyar Költők Tára V. k. Bev. VII. 1.

² U. o. IX. 1.

e szavai lebegtek előttünk s irányították felfogásunkat a verseskönyvek ismertetésénél és kiadásánál. Az írók között, kik gyűjteményünkben helyet foglalnak, tényleg kevés a vonal fölé emelkedő, de szellemi életünk kimerítő ismerete szempontjából fontos, hogy kiemeljük őket az ismeretlenség homályából. Különösen áll ez, ha a XVIII. század magyar irodalmát tekintjük. E kor egyike irodalmunk legmeddőbb korának, mondhatnók: legszegényebb abszolút becsü termékekben. Kézikönyveink egy része a »nemzetietlen« jelzővel bélyegzi, míg más része némileg eltérő álláspontról szemlélve a jelenségeket »tespedés korá«-nak nevezi az 1711-től 1772-ig terjedő időszakot. Minden esetre elszomorító látvány egy nemzet szellemi életének történetében az alkotó tehetség azon szegénysége, mely itt élénk tárul. Benkő József híres mondása, mely a tudományok arany századának nevezi e kort,¹ paradox színben tünteti állításunkat, azonban csak színleg, mert tudnunk kell, hogy nemzeti szempontból semmi esetre sem, de — egy-két kivétellel — még a tudomány cosmopolita nézőpontja alapján se volt egészen jogos a tudós férfiú e büszke kitörése.

Rögtön megjegyezhetjük, hogy azoknak sincs mindenben igazuk, kik minden téren nemzetietlennek találják a XVIII. század ez időbeli magyarját. Kétségtelen, hogy a jelenségek nagy része nem a legkedvezőbb színben tünteti fel szellemi életünk állapotát; kétségtelen, hogy nemzeti jelleme sok kívánni valót enged meg, de mégsem hallgathatjuk el, hogy a megbélyegző »nemzetietlen« jelzőnél, a »tespedés kora«-féle elnevezés, mely az alkotó nemzeti lélek szunnyadására utal, bizonyára mélyebb alappal bír. Igaz, hogy törvényhozásunk s a megyei közigazgatás ellatinosodott, de hozzátehetjük, hogy az ezekre vonatkozó gúnyversekben, még a latin nyelvűekben is, a nemzeti lélek lobogását érezzük. A kik főúri társasköreink elnémetesedését emlegetik, azoknak azt felelhetjük, hogy egy nemzet intellectualis életének jelleme nem csupán e körök milyenségétől függ; a középnemesség pedig, a nemzet értelmiségének zöme, ha vegetált is, alkalom adtán — mint éppen az alábbi versek mutatják — tudott nemesebb szint is adni e vegetatív életnek. Az a kutya-cultus, meg azok a vadászatok, melyekre a XVIII. század magyarjának ostorozói annyira szeretnek hivatkozni s a melyek a Radvánszkyak kastélyaiban olyan költői szint öltöttek: nem mindig s mindenütt voltak léha időtöltések. A mi pedig magyarosságukat illeti, bizonyára más udvarházakra és kastélyokra is illenek Radvánszky János e sorai:

Minthogy tehát minket láttak szép kedvesen

— — — — —
Azért is magunkat mulattuk rendesen,
Régi magyar módot követvén erősen.

¹ A XVIII. századot.

Azonban bevezetésünk szűkebb kerete és kisebb igényei nem engedik meg, hogy itt az irodalmi kritikának egy szorososan ide nem tartozó kérdésébe kontárkodjunk, azért visszatérünk magukra a verseskönyvekre. Ezek jelentősége a már jelzett ponton kívül még abból a szempontból is említésre méltó, hogy egyes darabjai révén némi betekintést nyerünk a XVIII. századbeli magyar nemes magán-életébe, szabad óráinak időtöltéseibe és szórakozásaiba. A kép, mely így élénk tárul, nincs művészi kézzel színezve, de épen egyszerűségében, közvetlenségében és hűségében áll kulturtörténeti becse. E tekintetben elég Radvánszky Jánosnak és Györgynek tréfás verseire hivatkoznunk. A Radvánszkyak általában a főhelyet foglalják el gyűjteményünkben. E körülmény újabb igazolása annak a nagy érdeklődésnek, melylyel e család tagjai irodalmi életünk iránt viseltettek s a melyre csak nem régen mutatott rá Benczúr József leveleinek kiadásakor Szentpétery Imre.¹ E családból, azonkívül hogy tagjai koruk majd minden nevezetesebb írójával összeköttetésben állottak, mint barátok, pártfogók vagy érdeklődők, csak egy század keretén belül hat Radvánszkyról tudjuk egész bizonyosan, hogy a szó irodalmi értelmében vett tollforgatók voltak.

Időrendben is, de egyéb tekintetben is első közöttük Radvánszky II. János,² Rákóczi Ferencz kiváló tanácsosa s az egyesült rendek geniális kincstartója, kinek pénzügyi találmányossága az akkori zavaros viszonyok közt valóban bámulatra méltó. Isten jóvoltából való tehetségét a verseiben nyilatkozó természetes melegségen, formaérzéken és költői képeken kívül az a körülmény is igazolja, hogy a költészet iránti vonzalmát még az állásával járó gondok sem nyombhatták el egészen. Sorban utána következnek Radvánszky V. György és III. János; mindkettő verseket is ír, az elsőnek azonban főleg az 1728-diki országgyűlésre vonatkozó latin nyelvű naplója nevezetes. R. II. László³ a család történetét írja meg, míg III. Dénes és III. Ferencz ismét mint verselők szerepelnek. Utóbbinál arra is van adatunk, hogy egy pár versének kinyomatásáról is gondolkozott. A felsorolt verselők művei jobbára alkalmi jellegűek, de bizonyos szempontból mind érdekesek az irodalom buvárára nézve. A Balassa iskolájához tartozó kurucz kincstartó szerelmi énekei, Radvánszky György és János tréfás vadászversei ép úgy figyelmet érdemelnek, mint Dénes és Ferencz verses levelei, melyekkel egy új műfaj, a költői levél úttörőiként tűnnek fel irodalmunkban. Radvánszky Dénes, 1748-ban testvére halálakor, vigasztalásul küldi verses levelét öccsének, míg Ferencz, három évvel később névnapj üdvözlétül édes anyjának. Mindkét versből

¹ Irodalomtörténeti Közl. 1902.

² Kötleményeit most rendezti sajtó alá br. Radvánszky Béla.

³ A különálló darabokból összerakott gyűjtemény két verse arra enged következtetni, hogy ő is írt verseket. V. ö. »Felső kastély condolentiája« és »Alsó kastély replicája.«

a költői levelet annyira jellemző természetes hang szól hozzánk, azzal a különbséggel, hogy Ferenczében több formaérzék nyilatkozik. De lássuk a verseskönyvekben helyet foglaló többi írókat is.

A magyar nyelven írók között *Barcsay* Ábrahám egy Prónay Éva¹ neve napjára írt elmés üdvözlő versével szerepel; *Gyöngyösy* János három alkalmi versével; *Jósa* Mihály és *Mokcsay* István egy-egy meglehetősen vaskos pasquillussal; *Platthy* András egy emlékverssel; *Petkó* Zsigmond két — hazafias érzéstől áthatott — nagyon szép katonaénekekkel; gróf *Teleki József* egy verses epitaphiummal, melyet aposának királyfalvi Róth Tamásnak halálakor írt; gróf *Teleki Miklós* pedig egy mythologiai képektől átszőtt lakodalmi verssel, mely Radvánszky II. László és Révay Johanna Zsuzsanna bárónő esküvőjére készült 1730-ban s szerzője Mantuából küldte egy nagyon kedélyes hangú levél kíséretében.² Utolsó a sorozatban a tankönyv-író *Tolway Ferencz* Zólyom vára ostromáról és bevételéről szóló verses krónikájával.

A felsoroltak közül *Barcsay* Ábrahám neve eléggé ismeretes, úgy véljük gr. *Teleki József* is. *Petkó Zsigmond*ról, sajnos, nem tudunk többet, mint hogy talán végbeli katona volt. A többiek kisebb jelentőségű alakok, kivéve gr. *Teleki Miklós*t, a kinek említett lakodalmi verse írójának nem közönséges tehetségéről tesz bizonyosságot. Tőle eddig mindössze azt a két verset ismertük, melyeket *Szilágyi István* adott ki a Figyelőben,³ rövid életrajzi ismertetéssel együtt. Az ismertetés szerint gr. *Teleki Miklósnak* az idézett helyen közölt versei »abba a nembe tartoznak, a melyben nálunk báró *Amadé László* dolgozott. Bizonyos délczégesség, derült s vidám életphilosophia lehellete vonul rajtuk el s a formában választékosság, mely a francia költészet ismeretét árulja el.« E jellemzés nagy része a gyűjteményünkben helyet foglaló darabra is állván, az a kérdés merül föl, hogy kit illet az eredetiség dicsérete? *Amadé*-e vagy *Telekit*? A kérdés minden esetre érdekes, de nehezen dönthető el.⁴

Tovább menve, a gyűjteményünkbeli magyar versek közül azok következhetnek, melyeknek szerzőit nem ismerjük. Műfajukat tekintve e darabok hazafias és szerelmi énekek, pasquilusok és erkölcsi vonatkozású oktató versek. Van közöttük egy *Keczer Sándor* halálára írt epitaphium, egy Nagy Frigyesre czélzó epigrammaféle és egy epithalamiumszerű hosszabb vers, mely, mint megállapítanunk sikerült, Prónay László és Radvánszky Rozália eljegyzésekor íratott 1759-ben. Az erkölcsi vonatkozású oktató versek közé sorozzuk »Az barátságna tökéletes voltáról« és »A sze-

¹ Radvánszky III. Jánosné.

² Radvánszky II. Lászlónak.

³ XIV. 358. 1.

⁴ Tény, hogy egy időben éltek s hogy *Amadé* verseiből még az istenes énekek is csak *Teleky* halála után jelentek meg nyomtatásban. Buzgó szívnek énekes főhászokodási. Bécs, 1755.

rencse forgandóságáról« szólókat, valamint a »Részegség gyalázata, ellenben józanság dicsérete« címűt. Tárgy és felfogás tekintetében mind a három régibb, közelebről XVI. századbeli költészetünkre emlékeztet s csak a tökéletesebb forma mutatja, hogy itt későbbi irodalmi termékekről van szó.¹

A szerelmi énekek Balassáé mögött maradnak, de a kort tekintve, melyből valók, nem tagadható meg tőlük a költői báj. Hazafias tárgyú az eddig négy változatban ismeretes »Passio deflenda sortis Pannoniae«, a mely egészében a viszonyokhoz alkalmazott bibliai párhuzamával, részleteiben pedig képeivel és erőteljes kifejezéseivel a politikai állapotok feletti elkeseredés meg-rázó rajzát tárja elénk. A nagyszámu gunyversek részben egye-sekre, részben testületekre vonatkoznak s inkább kortörténeti szem-pontból becsesek. Krónikás hűséggel, legtöbbször vaskos, szinte maró gúnnyal mutatnak rá a ferdeségekre vagy visszaélésekre. A kurucz-labancz viszálykodást jellemző olthatatlan gyűlölet és csaknem metszően személyes élű hang mindenütt feltalálható ben-nük. Ugyanez áll a latin nyelvű gunyversekről is; ezekről azon-ban, valamint a többi latinul írt darabokról az eléjük írt bevezető sorokban lesz szó. És ezzel áttérhetünk a verseskönyvek ismer-tetésére. Előzőleg azonban az anyag elrendezéséről megjegyezzük, hogy az összes adalékokat két részben bocsátjuk közre; az első részben a magyar verseket csoportosítottuk, míg a második rész a latin nyelvűeket foglalja magában. Az egyes csoportokon belül az anyag verseskönyvek szerint van rendezve, még pedig olyan sorrendben, a mint az egyes darabok a verseskönyvekben egy-másután következnek.

I.

Az alábbi versek egyes darabjait, mint említettük, öt gyűjte-ményből szedtük össze: a Radvánszky-codexből, egy folio-kötetből, két negyedréti alakú verseskönyvből és egy össze nem fűzött, tehát különálló darabokból összerakott gyűjteményből. Lássuk először a 134 lapra terjedő folió kötetet. Kötése barnaszínű, kemény papiros-ból készült. Alakja ívrét. Tartalmát vegyes tárgyú és különböző időből eredő, részben verses, részben prózai — magyar, latin és német nyelvű — feljegyzések és egy latin verses nyomtatvány teszik. A kötet berendezése, az eltérő minőségű és alakú papiros, továbbá az a körülmény, hogy egy nyomtatvány is van benne: világosan mutatják, hogy itt nem egy folytatólagosan írt, vagy másolt, de különböző időből származó s a tulajdonosra több-kevesebb jelentőséggel bíró iratok gyűjteményéről van szó. A kötetben levő iratok, a mennyire a keltezésekből megállapítható, az 1693. és 1780. évek közti időből valók. Legrégibb darab a Caraffa-versek kézirata, leg-

¹ XVII. század végétől vagy a XVIII. elejétől való.

későbbi pedig, a melyen a leoninus-versekről híres Gyöngyösi versei olvashatók. Összegyűjtésük ideje a XVIII. század utolsó évtizedeire vihető vissza s valószínűleg Radvánszky III. Jánosnak tulajdonítható. Az egyes darabok ismertetése, a mint a kötetben helyet foglalnak, itt következik:

1. 1—4. 1. *Gratae mentis vola, | quae | pro salute ac incolumitate, | perillustris ac generosi domini, | domini | Josephi Stettner, | patroni ac fautoris optimi | Maecenatis literarum venerandi | nomini ejus sacra | die XIX. Martij A. R. S. M.DCCLXXV. | pio pectore | fuderunt | devoti clientes | M. H. et D. M. | Sanctorum literarum in academia Jenensi cultores | Hungari | Jenae | ex officina Straussii. |*¹

Az 56 sorból álló distichonokban írt latin vers a címlappal együtt 2 nyomtatott levélre terjed.

2. 5—6. 1. *Carmen in libellum Haphysii.* Az 50 sorból álló latin vers aláírása: Ita ludit Joannes Comes Lázár L. B. de Gyalakuta. Lázár VII. János, a Lázárok gyalakuti² ágának egyik legkiválóbbja, élt 1703-tól 1772-ig. Tanult Nagy-Enyeden, majd Marburgban. Később előkelő hivatalokat viselt s érdemei elismerésül előbb bárói, azután grófi rangot nyert. Több magyar és latin nyelven írt munkája jelent meg és maradt kéziratban. Versének tartalma s a kétszer is előforduló Reviczky név mutatja, hogy megírására az alkalmat Reviczky Károly Hafiz-fordítása szolgáltatta. A fordítás latin nyelvű s Bécsben jelent meg 1771-ben.³ Utóbbi adatból következtetés vonható, hogy mikor írhatta Lázár a kötetben levő verset.⁴

3. 6. 1. *Az Éva almájának eredete s értelme.* Aláírva: *Barcsay kapitány.* E 16 sorból álló tréfás verset Radvánszky Jánosné, sz. Prónay Éva neve napjára írta Barcsay Ábrahám,⁵ a testőr, kinek Radvánszky Jánossal váltott költői leveleit Berkeszi István tette közzé a Kisfaludy-társaság évlapjainak XXI. kötetében. Az itt említett vers először az Uj Idők 1901. IV. 14-diki számában jelent meg.

4. 7—8. 1. *Pasquillus Posonii repertus Loqui didicit Resonabilis Echo.* Két részből áll. Az első részben: *Romae quaerens — Lisabonae respondens; a másodikban Aliud Echo: In Italia quaerens — in Hispania respondens.* A pasquillus 60 sornyi terjedelmű s a jezsuitákat gúnyolja.

5. 8.1. Következik egy Béza Tódorra⁶ vonatkozó 8 soros latin epigramma. Bevezető két sora:

Vir sine vi ferri, vi verbi, et inermibus armis,

Vir sine re, sine spe contudit orbis opes.

¹ Minden szó minden betűje nagy betűvel van nyomtatva.

² Maros-Torda m.

³ Czíme: Carolus, Alexander Reviczky, Specimen poeseos persicae sive Muhamedis Schems-Eddini notionis agnomine Haphyzi gazelae, sive odae sexdecim ex initio Divani depromtae, nunc primum latinitate donatae cum metaphrasi ligata et soluta, paraphrasi item ac notis. (8-r. XLVIII, 162 és 1 l.) Vindobonae, 1771. Ex typogr. Kaliwodiana. V. ö. Petrik, Rep.

⁴ Az életrajzi adatokra nézve l. Nagy Iván, Magy. családai. VII. 57. l. — Reviczkyról u. o. IX. 739. l.

⁵ Élt 1742—1806.

⁶ Calvin híres barátja, sz. 1519., mh. 1605.

6. 9—11. 1. *Hymnus per perfuncto Ladislao Szent-Ivaný.* A kuruczvilágban »korpás gróf«-nak csúfolt Szentiványi László¹ halálára írt gúnyos latin vers. Áll 21 négysoros egyrímű versszakból.

7. 13—15. 1. Egy sajó-kazai (Borsod megye) vadászat verses leírása.² A leírás 14 négysoros strophából áll; a sorok nagyobbrészt aaaa képiet szerint rímelnek. Kezdeté:

Kazán a vadászók mondják egykor reggel,
Mihez kelljen fogni és ugyan mi véggel?

Aláírása: Kaza, 7. 9-bris 1755.

Radvánszky János.

A vers írójáról tájékozásul a következőket írhatjuk:

R. III. János született 1739. május 31-én. Fia volt R. II. Lászlónak, az első protestáns királyi udvari tanácsosnak és Révay Johanna-Zsuzsanna bárónőnek.

A közpályán való szerepléséről annyit tudunk, hogy Zólyom vármegyének alispánja és követje volt, továbbá hogy mint a protestánsok egyik megbízottja részt vett a budai evangélikus zsinaton. Később királyi tanácsos lett és mint aransarkantyús vitéz halt meg 1815-ben. Nejétől, Prónay Évától hat gyermeke maradt.

Itt közölt versét³ 16 éves korában írta. Kívüle még egy versét ismerjük, mely 1776-ból való s gyűjteményünkben szintén feltalálható.⁴ Hogy több verse is volt, általában hogy foglalkozott a költészettel, arra irodalmi összeköttetései közül főleg a Barcsayval váltott levelek szolgálnak legerősebb bizonyítékul. A testőr-író bizonyára nem ok nélkül fordult tanácsért épen Radvánszky Jánoshoz irodalmi kérdésekben. Berkeszi ugyan azt állítja, hogy »maga nem írt . . . irodalmi műveket«,⁵ de ő még nem ismerte az itt közölt verseket s így tévedése menthető. Barcsayn kívül levelezett még Bessenyei Sándorral, gr. Teleky Józseffel, Czirjékkal, Kazinczyval és másokkal. A *költészet iránti érdeklődésének* s vonzalmának bizonyosága az a — radványi levéltárban levő — jegyzőkönyv is, melybe többnyire maga-csinálta költői kifejezéseit írta össze, az rókkal való összeköttetésére pedig világot vet az a levél, melyet Bessenyei Sándornak küldött válaszul, mikor ez öccsének, Györgynek, egy munkájával kedveskedett neki. Világosság és teljesség kedvéért Bessenyei levelét is közöljük. Ime:

¹ »Hajdan Caraffa vértörvényszékének tagja, azután szájas kurucz, míg Radvánszky a szemei közé nem vágta martyr-atyjának ártatlan véré.« L. Thaly, Ocskay László. Bp. 1880. 11. 1.

² Ugyanazon korból való másolatát l. a különálló darabokból összerakott gyűjteményben VIII. sz. Eltérés a két szöveg közt nincs.

³ Gyűjteményünkben: »Egy vadászat a XVIII. század közepe táján« czímet adtuk neki.

⁴ L. ugyancsak a folio kötet versei közt: »Nemesi mulatozás 1776-ban« czímen.

⁵ L. Kisf. társ. Évl. XXI. k.

Kedves Barátom!

Vedd jó néven ezt az öcsém gyenge elméjének a zsengejét. Hunyady Lászlót küldöm neked, a melyből egyebet nem tanulhatsz te, hanem egy-két Tisza háti szót. Ha a szívedet nem esmernéd, annak némely részit belőle alkalmasint kivehetnéd. Nem tudom elébbeni levelemet vetted-é? Nem írsz már, pedig hidd el, hogy édesebb szempillantásim soha sincsenek, hanem mikor a leveledet olvashatom. Adieu. Az oldalcsontodat, a ki nékem a tisztelet szerint épen olyan drága, mint neked a szeretet szerint: alázatosan tiszteltem. Ne felejtkezz a te legjobb barátodrul

Bécs, 11-dik 7-bris, 1772.

B. Sándorrul.¹

U. i. Engedj meg, most futva kellett írnom.

Radvánszky János válasza:²

»Öcséd-uradnak böcsös könyvével való kedveskedésedet minő kedvességgel vettem, azt a magyar nyelvhez különös tekintetemből is sajdéthatod; melyet azonkívül úgy is mint böcsös adományodat, úgy is penig mint hozzám való³ belső hajlandóságodnak főbb bizonyosságát tisztelni fogom, — következendőképen fentartani is kívánom úgy, mint megfedhetetlen kötelességemnek jeles örömét. Óhajtanám, hogy ezzel többi magyaroknak írásra ösztön adatniék. Bánkeszi köz-barátunknál⁴ minap reménykedtem abban, hogy leg-alább számomra Volter és Gellert leveleit magyarra fordítja, de hijános volt minden a'béli fáradozásom, mivel minden fordítást csak csekélységnek tartá. Én azonban azt tartom, mivel a németek — franczia, francziák penig — Anglia könyvekből⁵ fordításokat minden orcza-pirulás nélkül megtehetik: annyival inkább mi abban minden kisebbségünk kívül nyomdokjok követői lehetünk. Ez az én futó elmém és óhajtasom, hogy lehessék . . .«

Mindkét levelet I. a br. Radvánszky-család levéltárában, egy negyed-rét alakú Radvánszky III. János levelezéseit magában foglaló kötetben.

8. 15. 1. *Emlékvors Plathy Andrástól, 1760-ból.* Föléje ez a chronostichon van írva: HanC faCiant MagnI LongIVs Ire Del. Áll nyolcz sorból. Rímei: aaaa, bbbb.

A vers írójáról, hozzávetőleg, annyit mondhatunk, hogy talán azonos azzal a Plathy Andrással, a ki Nagy Iván szerint⁶ csimhovai⁷ birtokos volt s 1731-ben Árva megye közgyűlésén megvizsgáltatva, ügyvédnek felesküdtetett. A Plathyakat különben rokonsági kötelék fűzte a Radvánsz-

¹ Bessenyei Sándor.

² Eredeti fogalmazat.

³ Ez a szó a levélben át van húzva.

⁴ Barcsay Abrahámot érti.

⁵ Alatta áthúzva: nyelvekből.

⁶ IX. 315. 1.

⁷ Árva m., trsztenai járás.

kyakhoz, a mennyiben az egyik Radvánszky leányt (Mária-Ágnes sz. 1737.) Plathy VI. László vette feleségül.

9. 16. l. *Epitaphium* des Feldmarschals von Keuhl, welcher in verschiedenen Schlachten jederzeit siegreich: den Fuss, einen Arm und ein Aug verlohren. Nyolcz soros német vers, párrímekkel.

10. 16. l. Egy hat soros, distichonokban írt s Doctor Taubmann aláírással ellátott tréfás latin »*Recipe*« a bolhák és szunyogok ellen.

11. 17—20. l. *Tekintetes, Nemzetes Tsitseri Ferencz Uram Testamentuma*. 35 négy soros strophából álló gúnyvers. Négyes rímekkel. A vers hőse ugyanaz a Csicseri Ferencz, a ki az »Ungi lakodalom«¹ czímen ismert pasquillusban mint örömatya szerepel. Szóbanforgó »Testamentuma« a XVIII. század második évtizedéből való, még pedig valószínűleg 1714 tájáról. Csicseri Ferencz ugyanis ekkor halt meg, a mint ez Jósa Mihálynak² Bécsben 1714 ápr. 14-én Radvánszky II. Jánoshoz írott leveléből kitűnik: »oda fel szegény *Csicsery Ferencz*, ide le *Beniczky Gábor* bátyám megholtak. Talán most is élne szegény, ha lutheranusságban megmaradt volna; de invisus lévén (mint a bagoly) a luteránus knál per hoc Hont vármegyében recipiálta magát, a hol se doktor, se patika nem volt. Meghótt et sic omnis mutatio periculosa iuxta philosophos. Bezzeg Csicsery constanter viselte magát régi élete szerint, mert majd a patert is megverte, mondván: nem kell, nem kell a kutya kú-adta papja! Sicut vixit, ita morexit . . . Ugyan az boritalban csömörlött meg! . . . L. a br. Radvánszky család levéltárában, III. o. XVI. cs.

12. 21—23. l. *Testamentarische Gedanken der Stadt Mantua*. Anno 1734. A »morbus Gallicus«-tól tönkretett s végóráit élő Mantua rendelkezik benne képeiről és könyveiről, melyeken kívül — úgymond — egyebe nincs. A könnyen érthető czélatossággal leírt képeket és könyveket a pápának, a császárnak, a velencei és genuai köztársaságoknak, a savoyai és toscanai hercegeknek, továbbá anyjának (?) hagyja.

13. 24. l. Egy négy soros, distichonokban írt meglehetősen éles latin epigramma, ilyen felírással: *Anno 1737. die 18. 9-bris. De Com. Gr. Seckendorff et Boneval*. (Seckendorf Frigyes Henrik gróf, osztrák tábornok és diplomatára vonatkozik, ki 1673-ban született s 1763-ban halt meg. Jeles katona volt, de úgy látszik, kevésbé kiváló jellem. Boneval, helyesen: Bonneval Kolozs Sándor gróf, később Achmed pasa, hírhedt kalandor. Élt 1675—1747-ig. Mindkettőről bővebben ír a Pallas lex.)

14. 24—28. l. *Monumentum Eminentissimi Cardinalis Ducis Richelii*.³ Két részből áll s prózában van írva. Az első rész, 86 sor: komoly, — és ezzel az epigrammával végződik:

¹ L. Thaly, Irod. és műv. tört. tan. Bp. 1885. 358. l. 19-dik stroph. V. ö. Ferenczy, Vásárhelyi daloskönyv, 216 l. Cantio Elegant. 1675. 10. és 28-dik stroph.

² A Beniczky Gáborról szóló pasquillus szerzője.

³ Richelieu Armand Jakab Duplessis, herceg, bibornok, a francia akadémia alapítója élt, 1585—1642-ig. Tizennyolcz évig a francia politika korlátlan vezetője.

Volvit opus natura suum. Cor, viscera, mentem,
Servat, habet, repetit Gallia, terra, polus.

A második rész, mely 50 sorból áll s gúnyos hangon van írva, »Epitaphium« czímet visel. Kezdeté ez az ismert sor: »Hic jacet Armandus, si non armasset amandus.«

15. 29—30. Mazarin¹ bibornokra, XIV. Lajos híres miniszterére vonatkozó nem épen hizelgő latin »Epitaphium«, 76 sor.

16. 30—31. I. *Anagramma Mazarinus*. Mars an jus? Tíz sor; distichonokban.

17. 31. I. *In Julium Mazarinum Epigramma*. 8 sor, distichonokban. Gúnyos.

18. 31—32. I. *Epitaphium Colberti*.² Négy darab Colbertre, XIV. Lajos pénzügyminiszterére vonatkozó, összesen 12 sornyi terjedelmű, distichonokban írt — csipős — latin sírfelirat.

19. 32. I. *Schilderung ein . . . Rechtschaffenen Mannes*. 20 sorra terjedő német vers (párrímekkel), melyben ismeretlen szerző azt írja le, hogy milyennek képzei a derék embert.

20. 33. I. *Caesare Francisco Ventis Veniente Secundis . . .* kezdetű tizenhat soros latin cronostichon; distichonokban írva.

21. 35—58. I. *Castrum Doloris Sive Avitae Libertatis Hungaricae Lessus Parentis Moeroris In Comitibus Hungariae Anno 1728 et 1729*, a Patriae filiis erectum. Descriptum a S. R. I. Comitte. Frideri(?) Ambrosio Teleki de Szék, quod Pro aeterna rei memoria post mortem ejusdem Comititis dono accepit a cognatione ei junctis N. D. R. E czím alatt tulajdonképen egész gyűjteménye rejlik az egy kivételével latinul és pedig hexameterekben és distichonokban írott verseknek, melyek mindegyike az 1728-diki pozsonyi országgyűléssel kapcsolatos politikai állapotokra s az akkori szereplőkre vonatkozik.

A bevezető sorok:

En ego qui quondam vigui Hungarus Orbis in Orbe?
Quique tuli circum victricia arma per orbem:
Oppressus lacrymor male fausta torte coactor.
Pondere sub proprio lacerato corde tatisco.

után az egyes részek czímei ezek:

I. Aurea Libertas desperavit in vinculis. 12 sor.

II. Libertas deserta a filiis suis, lata mortis sententia, apoplexia tangitur, loqui desiit, sed ope nonnullorum filiorum loquela restituta Testamentum condit. Testamentum Libertatis. 14 sor.

III. In Agone constituta Libertas confitetur. 6 sor.

IV. Extrema Unctio datur Libertati. 10 sor.

V. Libertas moriens valedicit Filiis. 12 sor.

VI. Fumus. Humatur in Lazareto. 12 sor.

VII. Epitaphium sive Mausoleum parentantis doloris. 56 sor.

¹ Élt 1602—1661-ig.

² Sz. 1619., mh. 1683.

VIII. Inscriptio seu Titulus Vexilli. Záradéka: Obiti Posonii aetatis suae anno 984. Mense IVLII Ipsa pVbllCa regni Hungariae Diaeta. Cronostichonja: 1728. — V. ö. Thaly, Adalékok II. 421. 1.

IX. Nymphae Hungariae seu praedictae Libertatis coram Inclitis Statibus Regni Hungariae lacrymantis quaerulosa Naenia. 80 sor. Aláírása: Ita Vobis Incliti Status et Ordines Regni Hungariae — Afflictissima Hunna. m. p.

Erről a részről írja Marczali, hogy »egy akkor (t. i. 1728-ban) terjesztett latin költemény, melynek szerzője ismeretlen maradt, bár 200 aranyat tűzött ki az udvar, hogy megtudja kilétét, Magyarország sorsát siratja.« V. ö. Szilágyi: A magyar nemzet tört. VIII. 224. 1. Marczali ily czímen idézi a verset: »Nymphae Hunnae quae nunc Hungaria, coram I. statibus querulosa Nenia.« Kancz. ref. 1728. 53. sz.

X. Dryas Herajniae Respondet querelis Nymphae Hungaricae. 71 sor.

XI. Carmen quo hunna virgo acerbo suo antagonistae vati respondet. 15 sor. A czím cronostichonja: 1728.

XII. Epigramma in Hunnae Virginis calumniatorem. 98 sor.

XIII. Hungaria Mater cum Filiis sollicita de suo ad Regem Carolum mittendo Nuntio anxie quaerit. 39 sor.

Részei: Consulit Divina Providentia; Hungaria Mater; ismét: Divina Providentia; Josephus; Benedictio Matris Super Josephum Eszterházi¹ Ablegatum; Eadem Hungaria Mater emittit filios comites Sigismundum Tsaki² et Franciscum Eszterházi de Galantha ad Carolum VI. Regem Hungariae; Interrogabit Regia Majestas; Respondebunt Nuncii; Respondebit Regia Majestas.

Következik egy csomó kisebb epigrammaszerű darab, többnyire az akkori szereplőkről, itt-ott meglehetősen éles kifakadásokkal mint ezt a következő kettőből látjuk, melyeket mutatóul egész terjedelmükben ideírtunk.

XIV. *Pasquillus de Armalistis:*

Armalista fui, Rex Regnum Sacra Corona
Me liberum fecit, sed ubi mea cara libertas?
Tecta domus Monachus truculentaque silva delevit.
(Tecta domus Monachus-Primás Emericus Eszterházi.³
Silva: Erdődiana Domus.⁴

XV. *De Personali Száraz:*⁵

Venti agitant, Comites adulantur, commoda Regni
Vendunt, sincerum dat Deus ipse plebi.
Szar az divisum sordet bene convenit illi
Nomen de turpi stercore surgit enim.

¹ Fraknoi Eszterházi Józsefről van szó. Élt 1682—1748. Tábornyag, helytartó, horvát bán stb. volt. Cronostichonja: 1723—1728.

² Csáky Zsigmond főtárnokmester stb. 1665—1738-ig élt. A feleletképen álló egy sor cronostichonja: 1723.

³ Eszterházy Imre gr. sz. 1663., mh. 1745. Esztergomi érsek lett 1725-ben.

⁴ Erdődy Gábor gr. sz. 1684., mh. 1744. Egri püspök volt 1715—44-ig.

⁵ Nagy Iván szerint (X. 492. 1.) Száraz György 1724—1730-ig volt királyi személynök; 1731-ben báróságot nyert és a kir. udv. kancelláriához tanácsosnak vitetett.

Hasonló éles hangon vannak írva a következő darabok is, melyeknek czímeit folytatólag itt adjuk:

XVI. De Episcopo Agriensi Comite Gabriele Erdődy. 10 sor.

XVII. De voto ablegatorum Poseniensium. 2 sor. Az ebben említett Mikos nevű követre vonatkozik.

XVIII. De eodem Mikos. 4 sor.

XIX. De Juratis. 13 sor. A pozsonyi juratusokat gúnyolja, kik a városnak lupanarjairól híres negyedében — a »Czukermandel«-ben — szerelmi kalandokra vadásznak.

XX. Suplia Kis-Hont ad Neograd. 18 sor. A két megye egybe-kapcsolásáról szól s epithalamiumszerűen van írva; Kis-Hont a menyasszony, Nograd a vőlegény. Jellemző ez a négy sora:

Virgo fuit Kis-Hont, quae nunc est facta meretrix,
Nubere iam vellet, ducere nemo cupit.

Kis-Honth respondet:

Virgo fui, non sum meretrix, sed sponsa Mavortis,
Me defloravit Portio, Miles, Onus.

XXI. De Domino Bornemisza Incliti Comitatus Kis-Honthiensis Ablegato. 10 sor.

XXII. *Passio deflendae sortis Pannoniae*. 16 négysoros strophából álló magyar vers, mely a közállapotok felett kesereg. Szereplői a bibliából vett neveket viselnek — Péter, Judás, János, Kain stb., — de a versszakokat követő latin utóirat mindig megmondja, hogy kiket kell érteni az illető nevek alatt. A »Castrum doloris« e darabját Abafi is közölte Figyelője XIV. kötetében a 251-dik lapon, de a latin utóiratok nélkül,¹ s azzal a különbséggel, hogy az ő kiadásában 17 strophából áll a vers, továbbá, hogy a cím nála: *Passio deflendae fortis Pannoniae*. Abafi e verset egy gyűjteményből közli, melynek »legrégebbs darabja egy 25 oldalra terjedő versfüzet, melyet az 1728-diki országgyűlés alatt összeírt vagy szerzett *Bernát János* és azt Patay F. Sámuelnek ajánlotta ezen szavakkal: *Et nullus amicitias utilitate parat.*« Thaly Adalékaiban (II. 417. l.) is megtaláljuk a szóban forgó darabot »Pannonia Siralma« czímen.² E kiadás azért is nevezetes, mert a hozzáírt tájékozásból megtudjuk, hogy a vers egy másik példánya meg van a Nemzeti Múzeum könyvtárában is, egy Hung. in folio 129. sz. III. jelzésű kéziratban.³ Jelzett helyen a félv papírra írt vers felett a czímen kívül még ez a felírás is olvasható: »*Scriptorum tempore Diaetae Poseniensis Anno 1728 celebratae, de variis Regni Hung. Personi Statibus sorte memorabilis Poeticus Lusus.*«

XXIII. Verbo Status Statuum in moderna Diaeta existentium hic est. 22 sor.

¹ Csak hivatkozik rájuk, de nem közli jegyzetében, a hol a személyeket magyarázza.

² De ott van zárójelben az eredeti cím is: P. d. s. P.

³ A négy szöveg variánsait a versben írt jegyzetben közöljük.

Ezután következik 2 sor a már említett »De Juratis« című részből, ilyen megjegyzéssel: »caetera reperuntur alibi.« (L. XIX.)

XXIV. De hungaricis Huszarionibus maxime de Insurgentibus. 8 sor. — Eddig: a radványi folio kötetben levő *Castrum doloris* egyes részei. Pótlólag megjegyezhetjük még, hogy ily című gyűjteményről emlékezik Szilády Áron is az Irodalomtörténeti Közleményekben, 1901. 88. I. és Thaly Kálmán Adalékai, II. 421. lapjain. A Szilády említette gyűjtemény, mely — sajnos töredékes — a budapesti egyetemi könyvtárban van.¹ Annak a gyűjteménynek, melyből Thaly a *Passio deflendae sortis Pannoniae*-t közölte, teljes címe: *Castrum doloris sive Feretrum Avitae Libertatis Hungariae*; egykorú írott példányát Ráth Károlytól kapta a Rákóczi-kor kitűnő történetírója. Az ő birtokában levő füzet az Adalékokban közölt Pannonia Siralmán kívül »számos külön címekkel bíró latin és magyar verset tartalmaz; többnyire gúnyverseket, epigrammákat, u. m. a primásra, a clerusra, az egi püspökre, Eszterházyra, a két gr. Erdődyre, a Personalisra, Siskovicsra, Jeszenákra, Nógrádra, Kis-Hontra, Bartakovics-, Kalakovics- és Czompóra stb. Továbbá gyász és sirverset a magyar ősi szabadságra (latin), epitaphiumot a diaeta alatt, 1728 július 11-én elhunyt gr.« Czobor Márkra. Az itt felsoroltak közül a radványi kéziratban nincsenek meg a Siskovicsról, Kalakovicsról s a Czobor Márkról szóló epigrammák; nincs nyoma továbbá a »De nobilitate« című kesergő versnek, továbbá a »Symbolum Diaetae Poseniensis«-nek, melyeket Thaly szintén említ az idézett helyen. Utóbb említett »Symbolum Diaetae Poseniensis« meg van a radványi levéltárban, Radvánszky V. György iratai közt, a »Castrum Doloris« egy másik kevésbé terjedelmes példányában. Ennek teljes címe: *Castrum Doloris Seu Feretrum avitae Libertatis Hungaricae*. Ez is distichonokban és hexameterekben van írva. Részei:

- a) *Lessus Parentalis moeroris*. 4 sor.
- b) *Aurea Libertas desperavit in Vinculis*. 11 sor.
- c) *Sanguis eius super nos et super filios nostros* . . . Prózában írt bevezetés a következő részhez, melynek címe:
- d) *Testamentum libertatis*. 14 sor.
- e) *In Agone constituta confitetur*. 6 sor.
- f) *Extrema Unctio datur ei*. 10 sor.
- g) *Moriens valedicit Filiis*. 12 sor.
- h) *Funus humatur in Lazareto*. 12 sor.
- i) *Epitaphium sive Mausoleum parentalis Doloris*. 54 sor.
- k) *Inscriptio Vexilli seu Titulus*. Prózában írva, a fentebb (VIII.) látott utóirattal: *Obiit Posonii etc.* . . .
- l) *Planctus Hungariae*. 38 sor.
- m) *Symbolum Diaetae Poseniensis*. 6 sor.

A kötet, melynek utolsó két levelén a C. D. itt ismertetett változata foglaltatik, ezzel a felirással van ellátva: »Pars prima diarii acto-

¹ Címe: *Castrum doloris seu feretrum aureae libertatis*. Hung. 4° p. 232. l. (95—100 deest.) Alig egy pár darabja egyezik a gyűjteményünkbeliekkel: a kötet többi részét egyéb latin és magyar versek teszik.

rum dietalium anni 1728. Georgii de Radvány, incliti comitatus Zoliensis ad praes . . . regni diaetam ablegati nuncii.« Levéltári jelzése: III. osztály, LIV. csomó, 1. szám.

22. 58—59. I. Latin pasquillusserű irat, melyben a Thököly-Rákóczi kor főalakjai szerepelnek egy-egy rájuk s az akkori viszonyokra jellemző mondással. Főbb személyei: Lipót császár, Rákóczi Ferencz, Thököly Imre, Károlyi Sándor, Bercsényi Miklós, Radvánszky János stb. 53 sor. Egyetlen magyar mondat az egészben Klobusiczky Ferencz né szájába adva: »Boldogságos Eleonora¹ könyörülj mi rajtunk.«²

23. 60—64. I. *Radvánszky III. János tréfás verse 1776-ból.* Áll 39 négy soros versszakból. Kezdeté: »Mint hogy jeles dolgot írásba foglalni . . .« Gyűjteményünkben: »Nemesi mulatozás, 1776-ban« a czíme. A vers írójára vonatkozó rövid ismertetést l. fentebb. Ez a vers főleg mint a vidéken lakó nemesség szórakozásainak egykorú és hű rajza érdemel figyelmet.

24. 64—66. I. *Arcana Regni Hungariae.* Passio Libertatis in Theatro productae unde Personae producentes sunt. Latin gúnyirat, distichonokban. 56 sor.

Kezdeté: Judas referendarius Koller, qui passionem indicat dicens:

Quid mihi solvetis vobis omnia tradam,
Pro nummis, quae vos vultis habere dabo.

Főbb szereplők: *Caiphas* Episcopus Agriensis Gabriel Erdődy,³ *Petrus* Emericus Kubinyi,⁴ *Fiscalis* contra eandem actionem erigens Joan. Jeszenak,⁵ *Herodes* (Zinzendorff), *Pilatus* personalis, *Moriens* Libertas, *Nicodemus* et *Josephus* Patachich et Atcsády⁶ episcopi stb.

25. 66—67. I. *Jacobi János, György német költő (1740—1814)* egy verse, ilyen tájékoztató bevezetéssel: »Die Prinzessin von Bamberg gebohren gräfin von Hasslingen gabe dem Herrn Jacobi ehemahlige Professor im Halle einst folgende worte auf um selbe in ein Gedicht zu bringen: Lichtputze, Tisch, Daroc, Spiegel, liebenswürdig, Mogul, Schlitten, Satum, Caro ass, Marken, Herz, Eier-Kuchen. Und er überreichte Ihre Durchlaucht folgendes: *Das Goldene Zeitalter.* Következik egy 24 soros a bambergi hercegnőre nézve nagyon hízelgően végződő német vers, melybe a felsorolt szavak elég ügyesen vannak belésszőve. Az üresen hagyott 68-ik lap után következik:

¹ I. Lipót cs. és magy. kir. felesége sz. 1655., mh. 1770. A Pallas lex. szerint »állítólag ő írta alá a szatmári békekötést is I. József helyett, a ki már akkor himlőben meghalt volt.«

² Előtte Klobusiczky Ferencz ezt mondja. »Leopolde serva nos perimus!« utána »Ipsius conthoralis« bekezdéssel következik az idézett felkiáltás.

³ Egri püspök.

⁴ Nagy Iván (VI. 496.) említi egy Kubinyi Imrét, ki Gömör megyének 1722-től 1731-ig főjegyzője s 1731—1745-ig alispánja volt.

⁵ J. János, Pálnak, a híres jogtudósnak öcsöje, kir. tanácsos volt. Mh. 1776-ban. V. ö. Nagy I. V. 335. l.

⁶ Valószínűleg A. Ádám, ki előbb hantai prépost, 1725—1744-ig pedig szerémi püspök volt. L. Nagy I. I. 5. l.

26. 69—71. 1. *Versus in obitum Mariae Theresiae*. Rom. Imp. et R. Apt. per Stephanum Gyöngyösy.¹ Ecclesiae Tordensis Ministri. Anno 1780. in Transylvania. 58 sor. Mária Terézia halálára írt, a maga korában nagyon híres vers; distichonokban, középrímekkel. A leoninus-versekről ismert Gyöngyösy János műve.

Első két sora:

Nemzetek anyjának! Kit egész Europa csudának
Tart vala, kit kesereg, köz, nemes s úri sereg.

Először a Pozsonyi Hírmondóban jelent meg, 1781-ben. — V. ö. Egy. Phil. Közl. XVI. 213. 1. U. o. Gyöngyösy életrajzi adatairól is bővebben szól Tolnai (Lehr) Vilmos.

27. 71—72. 1. *Eiusdem Gyöngyösy Nuptiales*. Occasione Nuptiarum Domini Gombásy Ministri Haraszterek. (Haraszt-kerek.) 30 sor, distichonokban, középrímekkel. Kezdeté:

Házasodol, látom, mi bajod Gombási barátom?
Téged is a szeretef lám kalodába vetett!

Erre nézve is l. az Egy. Phil. Közl. XVI. 210. 1.

28. 72—73. 1. *Eiusdem. Iffiu Tanulónak ama mondásbul való elmélkedése: Non aetas est laeta diu.*² Először ez is a Pozsonyi Magyar Hírmondóban jelent meg, 1780-ban, 551. 1. 30 sor. Eléggé ismert és sokszor gúnyosan idézett bekezdése:

Mely hamar a nyárnak víg folydogálási lejárnak,
Hullnak el a levelek, fűnek az őszi szelek.

U 29. 83—85.³ 1. *Oratio funerata de Dominus (!) Farkas Istók*. Gúnyos latin halotti beszéd. A 86-dik lap megint tisztán van hagyva; következő darab:

30. 87—92. Egy hat ívoldalra terjedő latin feljegyzés, ezzel a hosszúra nyújtott tájékoztató felírással: Anno Dni. 1779. Mai circa horam 4-tam Venimus ad Residentiam Dni Fiscii Joannis Majthény Regni Hungariae utraque atque Transylvaniae et ita Egregius Politicus Homo N. N. ita vocativus vult defendere non tantum Reginam Hungariae sed Reginam totius Mundi Alphabetam ita vocativam. Et quia Locumtenens Iudicialis *Nicolaus Palfy*⁴ uti Princeps Hungariae Doctrinam scit distinguere, etiam Astrologiae Actores Scillam totius Mundi sciunt condemnare, uti in Italia dicunt Doctores Audi, Vide, Rumores. — Meskó Sándor és Majthényi János vitája van benne leírva különböző tárgyakról, a vallásiak közül azonban, mint az író — *Meskó Sándor* — megjegyzi, csak az 1715-diki pozsonyi országgyűlés 136-dik pontja kerül szóba.

¹ A kézirat hibásan nevezi Istvánnak, mert keresztneve János. Élt 1741—1818-ig.

² Gyöngyösy első nyomtatásban megjelent leoninusa.

³ A 74—82-ig terjedő lapokra nincs semmi írva.

⁴ Pálffy Miklós nádorról van szó, ki 1657—1732-ig élt s a pragmatica sanctio elfogadtatása körüli fáradozásával az udvar kegyét nagy mértékben elnyerte. Nádorra 1714-ben választották.

31. 93. 1. *Egy katona Embernek levele, a ki ugyan valóságosan irattatott 1721. Eüszendüben (így!).* Az irgalmatlan rossz latinsággal írt levélben egy katona panaszkodik Nyitra megye rendeinek, hogy »non potest pro suo grosso sal et lumen emere, . . . dormire homo semper non potest, . . . (mert) . . . unus clamat sicut bos, alter sicut lupus, tertius sicut avis, alter sicut canis . . . és így tovább. Aláírása: Debitus servus Nicolaus Sigis. Sigsmidth Leuthinancius.

32. 95—99. 1.¹ *Fuquetus In Vinculis ad Dei Matrem.* Latin vers, hexameterekben írva. 159 sor.

33. 103. 1.¹ *Confessio Elegiaca generalis* cond. fanigeratissimi Generalis, *Comitis Antonii Caraffa*, morte inopinata e vivis decedentis Viennae Austriae. Die 6. Mensis Martii Anno Domini 1693. 16 sor distichonokban. Az eperjesi vérengzésekről híres tábornok halálára írt vers. Caraffa a hagyomány szerint áldozatainak rémképeitől üldözötve, félőrtülten halt meg Bécsben 1693-ban. V. ö. K. Papp Miklós: Caraffa és az eperjesi vértörtényszék. Kolozsvár, 1870.

34. 103—104. 1. *Eiusdem Confessio Specialis Heroica.* Szintén Caraffáról szól s az eperjesi áldozatok (Keczer, Czimermann, Feja, Radvánszky stb.) neveinek felsorolásával kezdődik. 29 sor, hexameterekben írva.

35. 104—105. 1. *Generale ad Tumbam Generalis.* Caraffa költött sírfelirata. Az előbbi kettőhöz hasonlóan latinul, de kötetlen formában. Mind a három Caraffa-verset kiadta Thaly Kálmán Abafi Figyelőjében, VI. 209—211. l. A 33., 34., 35. pont alatt ismertetett versek meg vannak a radványi levéltár egy másik 32 lapra terjedő, latinul írt folio kötetében is, melynek teljes címe: »Theatrum sanguinarum, quod ad persequendam ipsam innocentiam *Antonius Caraffa* ad delegatum in Ungaria iudicium a Caesare designatus arbiter anno 1687. Eperiessini manu carnificum erexerat; nunc primum anno 1705. orbi in stuporem expositum. Gabriel Gramondus, Historiae Gallicae libr. I. Haec me adigunt, etsi maxime silere velim ut loquar. Loquar, ut res erunt et si quid oblique gestum, tradam ingenue. Mentiuntur poëtae, imponunt rhetores; historiae partes sunt, inter adulationem et praeruptam scribendi licentiam ire quo iubet veritas; haec nobis iter.« E füzet 25—32. lapjain a már említett három darabon kívül »Pro Coronide« cím alatt egész sorozata található a latin nyelven írt Caraffa-verseknek.

Az első »Consul consilium, iudex vel arbiter omnium« kezdetű s 27 hexameterével mintegy bevezeti a sorozatot. A másodiknak címe: *Oratio dominica Antonii comitis a Caraffa.* Különös érdekességet kölcsönöz az a körülmény, hogy a versszakok utolsó szavai az Úri ima latin szövegének (Pater noster) egy-egy szakaszát foglalják magukban, — még pedig folytatólagosan, úgy hogy a vers végével a versszak-végződésekből az egész Miatyánk leolvasható. Álljon itt mutatóba a 29 strophas vers első két szaka:

¹ A 94-ik lap üres, valamint a 99—102. is.

Orbis et urbis mea percurat
 Fama fines; quid sub vili degam
 Pulvere? Monachum quid ne agam?
 In vellula quid tantum mussitat
Pater noster

Absit; ex simili stirpe natum
 Grandiora decent. Per omnia
 Ego te insequar, ó gloria!
 Te scopum uti ne charum

Qui es és így tovább.

A harmadik darab »Testamentum eiusdem« címet visel; 24 sorból áll s distichonokban van írva. A következő prózában írt reá: »Eiusdem oratio, in qua amicis suis plurimam salutem dicit.« Ez után következik: »Eiusdem epitaphium«; 20 sor distichonokban. Hatásos a 21-dik sorként álló befejezés:

Hic iacet, iam tacet, nemini nocet, omnibus placet.

Hatodik helyen szintén egy distichonokban írt költött sírfelirat olvasható. Címe: »Epitaphium eiusdem aliud«. Majd Thalytól kiadott három darab következik, s végül 14 sornyi terjedelemmel a sorozat utolsó darabja; »Confessio ultima generalis Caraphae desperantis in agone.«

36. 107—109. 1. *Pro memoria*. Gazdasági tárgyú, latin nyelven írt feljegyzések azokról a dolgokról, melyeket a jobbágyok kötelesek a földesúrnak beszolgáltatni. A következő, vagyis 110-dik lap tisztán van hagyva.

37. 111. 1. *Závodszyk András latin levele testvéréhez*.¹ Tartalma jelentéktelen. Keltezés hiányzik. A 112-dik lap üresen van hagyva.

(38.) 113—120. 1. *Radvánszky Györgynek kopóiban lött kárvallásáról szóló egy Jó Barátjához küldett Versebben foglalt tréfás panasza*.² Terjedelme: 24, négy soros versszak, párrimekkel. A vers 1763 előtről való, mert szerzője később már nem élt.

Radvánszky V. György, II. János és Szent-Iványi Anna Mária fia, sz. 1700. okt. 6-án. Tanulmányai befejeztével tevékeny részt vett a megyei ügyek intézésében. Egy ideig Zólyom megye alispánja is volt s mint királyi tanácsos halt meg 1763 körül. Nejét Grünblatt Zsuzsanna-Katalinnak hívták.

A kéziratban — a vers után — még a következő epitaphiumszerű tréfás, latin feljegyzés olvasható:

*Lamenta venatorum Fauno
 dicata.*

Non tibi dabimus thura
 quia
 nullum amplius pecus
 ruri tute errare potest

¹ Nagy Iván szerint (XII. 328. l.) 1748 és 1768-ban Závodjén, Trencsén megyében élt egy Závodszky András nevű nemes ember.

² Fogalmatát l. a különálló darabokból összerakott gyűjteményben, VII. sz. Az eltéréseket a vers után közöljük.

nec pestem immanem
 rapaces lupos
 peliis procul.
 Atro enim notanda calculo
 dies XI. Iduum Februarii
 in his concavis nemoribus
 dimidium ferme cordis mei abstulit.
Sipos et Hangos
 Cara mihi vel saltem nomina
 nobilissimi ad venandum canes¹
 virtute pares,
 eodem momento temporis
 paria tristissima fata
 subivere
 qui
 fidelitate Xanthi conjugem
 Odoratu vultures
 industria Lyciseas²
 veracitate omne meum famulitium
 superaverunt
 quia
 nec verberati deseruerunt suum dominum
 Sine ambagibus, sedibus suis excutiebant feras
 pede velocissimas, soli enecabant bestias
 et ne latratu unquam mentiti sunt.
 Hos si novissent philosophi
 crederent tandem,
 brutis saepius plus, quam quibusdam hominibus
 inesse rationis.

39. 121—122. 1. *In amissam Morsikam venustissimam et sagacissimam Catellarum, Tulliolam blanditiis spectantem, Domini Abrahami Platthy de Divek assuetam.* A hat négysoros magyar versszak után »Echo» felírással egy latin distichon olvasható, melyet »Valedictio eius« címmel két négysoros magyar stropha követ. A rímek képlete mindvégig: aaaa. Az utolsó versszak két első sorából

Rósika³ kisasszony, veled már nem játszok,
 János⁴ urfi után többé nem futkosok, . . .

következtetve, a vers egész bizonyosan 1759 előtt íratott, mert Radvánszky Rozália, a kire a »Rósika kisasszony« kitétel vonatkozik, nem sokkal 1759 után már Prónay László felesége lett. Az elegikus hangon írt tréfás vers szerzője valószínűleg Radvánszky V. György. Erre mutat a bizalmas hang, a »radványi kastélyunk« kitétel, a verselés, továbbá az a körülmény, hogy ebben a korban csak ő róla tudjuk egész határozottan, hogy efféle verseket írt.

40. 123—128. 1. *Mennyekzői Játékja edgy mar rekedezve eneklő es mar numerussait is el vesztett, de igaz Attyafisagos szivel zenge-*

¹ Curtius lib. IX. cap. 1.

² Virg. Aeg. 3. et Plin. lib. 8. cap. 21.

³ Radvánszky Rozália, R. II. László (mh. 1758.) és báró Révay Johanna-Zsuzsanna leánya sz. 1742-ben; 1760-tól báró Prónay László felesége.

⁴ Radvánszky III. János, R. Rozália bátyja.

dező Musanak, mellyel mostani Periodusait kedves Uri Attyafianak Radvánszki László Uramnak minden jóknak kívanasával Idvezli. Groff Teleki Miklós Mantua, 23. X-bris, 730.

Radvánszky II. László és Révay Johanna-Zsuzsanna bárónő esküvője alkalmából írt lakodalmi vers. Áll: 36, négysoros, de különböző formában írt versszakból.

A vers írója Teleki Miklós 1704 márczius 6-án született s meghalt 1746 július 17-én (Életrajzi adatairól bővebben ír Szilágyi István: Abafi Figyelőjében, 1883. évf. 359. l.) Radvánszky Lászlóhoz rokonsági kötelék fűzte, a mennyiben felesége leánya volt Királyfalvi Gerhard Györgynek és Radvánszky Kátának.

Iskolai tanulmányait Nagy-Enyeden végezte; 1722-ben katonai pályára lépett. Mint katona jobbjára Olaszországban tartózkodott s onann küldte az itt ismertetett verset is Radvánszky Lászlónak, még pedig a következő levél kíséretében:

Mantua, 25. X-bris. 730.

Édes kedves Laczikám!

Kutyócskám, bohócskám, szerelmes drága fiacskám!

30. 9-bris anni iam elabentis Radványból szólott bolondoskodhatnám stylusoddal ugyan jól megmakkolt, jól megborsolt s megsáfrányozott petrezselymes leveledet teljes szeretettel ugyan, de érdeméhez alkalmaztatott kaczaghatnám ábrázattal tribus sollemnissimis . . . szívem teljes örömevel vettem. Vévén penig communicáltam egy s más kedves barátimmal, hogy annyival is inkább constaljon mások előtt is ritka subtilitasú játszi érdemed, vagyis inkább inter amicos lenni szokott . . . familiaris . . . tekinteted. Úgy van megvallják valakik leveledet megolvasták, hogy magad írásod szerént hiba nélkül observárod, id quod Erasmus in laudem Moriae, minimum sapiendo vita iucundissima. Perconsequens penig el is hiszik, hogy a szerént valamint az ilyen geniusu emberek szoktak élni, gond nélkül és jovaliter, te is azt az pancraticismust ugy observárod, hogy az fejedet az falban igen sokszor nem vered és nemes bohó companiád symbolumát életed folytatásával nem refutárod. Uti sonat: Felix qui procul negotiis, azaz (ha nem érted deákul, értsd meg magyarul): Boldog ember, kinek fejét gond-tetű nem csipi. Perge ergo mi charissime Ladislae, quo cessisti pede. Perge te tuus jovalis genius, quo epotatus Homericus liquor te vocat. Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas et doce nullam esse tantam experientiam et experentia conquistam iocandi. Stultisandi, saltandi, ludendi et comicum agendi virtutem, quae naturam tuam, aliter in lusu et sale semper tibi similem superare queat. De már légyen eddig elég az tréfa, redeo ad rem. Megvallom, örömmel értettem, hogy az éltednek kedvezvén ezen 731., beállításával tovább az ördögnek lámpást hordozni nem kívánván: nem úgy mint eddig pap hire nélkül, de pap hírével istenesen melegedel szerelmében kedvesednek. Legyen azért kedves Isten előtt istenes egybenkeléstek

és az következő új esztendőben való ilyen belépések. Legyenek symbolái sokaknak, szerencsés elérések cum recursu plurimorum. In inclusis már elnehezedett musam ex suis poeticis salibus, az mely egynehány strófákkal játszik, . . . azokat vedd kedvesen, mint szeretetemnek igaz jelét és hogy engem szeress, élj sokáig Tied mig él

Teleki Miklós, m. p.

Radvánszky II. László, a kihez Teleki e levelet írta, R. II. Jánosnak, a kurucz kincstartónak volt fia. A közpályán való szerepléséről megemlítendő, hogy ő volt az első, a ki a protestánsok közül az udvari tanácsosi méltóságot elnyerte. Az irodalom iránti érdeklődését mutatja könyvgyűjtő szenvedélye, továbbá egyes írókkal való állandó összeköttetése.¹ Ő írta meg a család történetét s a családi levéltárat is ő rendezte. Első neje volt báró Révay Johanna-Zsuzsanna;² a második, a kivel 1754-ben lépett házasságra: Szent-Iványi Anna-Mária. Meghalt 1758-ban.

41. 129—130. 1. *Részség gyalázatja, ellenben Józanság ditséreti.* Tíz négy soros versszak, négyes rímekkel. Szerzője, mint a régibb magyar irodalom sok hasonló tárgyú termékének, ismeretlen. Valószínűleg a XVIII. század elején iratott.

42. 131—132. 1. »Ha kívánod tudni, mi légyen a Groffság . . .« kezdetű negyven soros ismeretlen szerzőtől származó gúnyos vers, mely az írás jelleméből és a versben foglaltakból következtetve a XVIII. század második felében keletkezhetett s a legnagyobb valószínűség szerint Eszterházy István gróf feleségére, Forgách Ludmillára vonatkozik. A XVIII. század második felében ugyan a zólyomi vár egyik ura Eszterházy István gróf volt, a kiról, atyjának (István) és anyjának (Reitzenstein Livia) nevén kívül még azt tudjuk, hogy gyűjtötte a családi képeket és hogy Horváth Sámuel volt az udvari festője, kivel számos képet festetett, 1786-ban még élt. Utóda nem maradt. Felesége, a kinek keresztnevét a versben is megtaláljuk, Forgách *Ludmilla*, a ki 1786-ban még szintén életben volt. V. ő. Az Eszterházy család és oldalágainak leírása. Irta gróf Eszterházy János. Bp. 1901. 252—253. 1. és Nagy Iván IV. 99. 1.

43. 132. 1. Egy 14 sorból álló, distichonokban írt s valami Biró Márton nevű követre vonatkozó tréfás, latin vers, melyben a hexameterek bekezdése és a pentameterek utolsó két szava: »Biró tace«. A vers fölé tájékozással ez van írva: »Ubi Enchiridion suum Martinus Biró 16-a, Aug. 1750. Consilio Posoniensi praesentasset, Consiliarius L. B. de Reva hos versus ex Tempore sub consilio contra Eundem composuit et eidem misit.

44. 133—134. 1. *Supplicatio* Ad Dominos Dnos et Perillustres nostros Colendissimos in Comitatu Huntensi Spectat. ad omnes congregatos. A kötet utolsó darabja. Aláírva: Idem qui Supra Humillimi et servi Perillustrium Dominorum. Datum 8. Die Csalomiae, Anno 1716. Csalomja község panasza Skulteti János és Rádai Pál jobbágyai ellen, kik nem akarják a rájuk rótt terheket viselni.

¹ Benczurnak R. II. Lászlóhoz intézett leveleit I. Irod. tört. közl. 1902.

² Teleki verse a R. J.-val való eljegyzésre vonatkozik.

II.

A 90 lapra terjedő negyedréti alakú verseskönyv¹ tartalmát egy pár darab kivételével magyar versek teszik. Vannak azonban benne latinok is, sőt egy négy soros német nyelvű versike is, mely valószínűleg Nagy Frigyesre vonatkozik.² Legrégibb darabja a kötetnek 1675-ből, a legkésőbbi 1782-ből való. Műfajukat tekintve a versek nagyrészt pasquillusok, de vannak egyéb tárgyúak is. Előbbiek inkább kortörténeti szempontból becsesek, utóbbiak közt legérdekesebbek a szerelmi énekek. A különböző időből való s eltérő alakú³ és minőségű papírra írt versek rendszer nélküli egymásutánja arra mutat, hogy a már ismertetett folio kötethez hasonlóan itt is hosszabb ideig gyűjtött darabok egybefoglalásáról van szó. Az egyes darabok a verseskönyvben való sorrendjük szerint így következnek egymásután:

1. 1—6. 1. *Ut Auceps solet madarokat fogni. . .* » kezdetű pasquillus 1675-ből. Áll: 31, négysoros strophából. Rímeinek képlete: aaaa. Ung megyében Órön szerzett gúnyvers, melyben ismeretlen szerző egy mulatozás közben a kuruczoktól kifosztott és szétugrasztott labancz társaság ijedelmét festi élénk színekkel. Először Thaly említi a Századok 1875. évf. 100. lapján; részletes ismeretése olvasható Abafi Figyelőjében, III. 22. l., szintén Thalytól. Ugyancsak tőle való első kiadása is, mely »Unghi lakodalom (Latin-magyar gúnyköltemény, 1675) czímen az Irod. és műveltségtörténeti tanulmányok⁴ 356—359. lapjain jelent meg. Ujabban e versnek egy hosszabb változatát adta ki Ferenczi Zoltán a Vásárhelyi daloskönyvben,⁵ (216—222. l.) »Cantio elegans 1675« czímen. Főbb eltérései — egyebet nem említve, — a két kiadásnak, hogy míg Thalynál csak 31 versszakból áll, — a Vásárhelyi daloskönyvben levő változat 40 strophára terjed. Utóbbi változat 5—74, továbbá 34-dik versszaka előbbiben hiányzik; míg a Thalynál meglevő 13 és 24-dik strophát hiába keressük Ferenczi kiadásában. Egyéb eltérések tárgyalását pl. hogy az »Unghi lakodalom«-ban Dalos Mihály a kuruczok vezére, míg a »Cantio elegans«-ban Bakos Mihály, továbbá az egyes versszakok itt-ott eltérő egymásutánját stb. l. a vers után a variánsok közt.

2. 7—9. 1. *Az Világhoz Szabott Ének.* Áll 14 négysoros versszakból, négyes rímekkel. Megjelent u. o. a hol az előbbi. V. ö. még Abafi, Figyelő V. 57. l., hol ugyancsak Thaly közölte »Egy anti-democraticus ének a kurucz-világból« című czikkében. Szerzője valamint iratásának ideje ismeretlen: Thaly 1675-re teszi, valószínűleg azon alapon, hogy a verseskönyvben előtte álló pasquillus, mely ugyanolyan irással

¹ Félbörkötésének, mely csak nem régiben készült, felírása: Verseskönyv 1675—1782.

² Ennek tót fordítása is ott van a verseskönyvben.

³ Kiseb-nagyobb eltéréssel azért az összes lapok negyedréti alakúak.

⁴ Irta Thaly Kálmán, Budapest, 1885.

⁵ Régi Magyar könyvtár XV. k. Budapest, 1899.

van írva, mint a szóban forgó — 1675-ből való. A feltevés nem valószínűtlen, de csak feltevés.

3. 10—11. l. Más. »*Egyetlenegy kincsem az én életemben . . .*« kezdetű 32 soros dal, párrimekkel. Valószínűleg a XVII. végéről való.

4. 12—14. l. »*Levelet küldenék az én édeskémnek . . .*« bekezdésű 46 soros nagyon szép szerelmi költemény. Először Thaly K. adta ki Abafi Figyelőjében, II. 152. l. Szerinte 1675-ből való.

5. 14—16 l. »Más« »*Óh kegyes szem ily kegyessen . . .*« kezdetű szerelmes vers. Terjedelme 6 ötsoros stropha. Kiadta Thaly, Abafi Figyelőjében II. 152. l. szerinte ez is 1675-ben íratott. A kor-meghatározás itt is, meg az előbbinél is — úgy látszik — az írás hasonlóságán alapul, mint 2 számmal.

6. 16. l. »Más«. 12 soros daltöredék. Kezdeté: »*Látom szívem kínját, hogy csak szaporítod . . .*« Megjelent az Új Időkben. 1901. I. 523. l.¹ Az utóbbi négy vers kézírása egészen olyan mint az 1. számúé, melyről bizonyosan tudjuk s a 2. számúé, melyről Thaly állítja, hogy 1675-ből való.

7. 17—19. l. »*Minap egy szigetben bajos utazással . . .*« kezdetű és tizenegy ötsoros strophából álló szerelmes vers. Rímeinek képlete: aabba. Valószínűleg a XVII. század végén vagy a XVIII. sz. eljén íratott.

8. 19—20. l. »Más.« Szintén szerelmi ének; ugyanolyan formában s kézírással írva, mint az előbbi. Első sora:

Itt vagyok én igaz szolgád kegyességed rajja . . .

Áll 7. ötsoros versszakból.

9. 21—26. l. *Néhaj Tekéntetes Nemzetes és Vitézlő Iffibbik Keczczer Sándor Uram haláláruul való versek.* 16 négysoros versszak. Folytatása az 5 négysoros strophára terjedő »*Valedictio Funebralis*«, mely után »*Notandum*« felírással Radvánszky III. Jánosnak itt következő jegyzetei olvashatók:

Ennek porrá lett testére akadtam, midőn 1771. esztendőben keretnek² szegletében épített fogadó-házamnak pénzcéjét ásattattam volna; ki is ugyanazon köntösében találtatott, melyben Gerhard Thamás urnál le írva nagyon, a mint is örök emlékezetnek fejében az övének ezüstes csatját s rajta kivert czémerét eltettem.³ De hogyan történhetett az, hogy ezen Veszprém vármegyében elesett (a mint ezen versek bizonyítják) tisztet Radvánban és ugyan nem is szokott temető-helyen, hanem keretnek egyik szegletében (melyet annak előtte is immár az atyámtul⁴ hallottam) eltemettetett légyen: okát nem tudom.

Radvánszky János⁵ m. p.

A jegyzet utolsó szavaira vonatkozik az itt következő valamivel későbbi írással írt pótgjegyzés: »Ezen bajvívásban elesett Ketzter Sándor-

¹ A töredék utolsó szava hiányzik az Új Időkbeli kiadásban.

² Zólyom radványi kastélyának kertjét érti.

³ Innen végig hiányzik a »notandum« első része Thalytól.

⁴ Radvánszky II. László, az első protestáns udvari tanácsos.

⁵ Radvánszky II. János. az egyesült rendek kincstartója.

nak testje azon okbul hozattatott Radvánba, mivel nagyapámnak atyjafia vala és mivel a bajvívásban elesettnek a közönséges eltemetése nem engedtetett: a kertnek szegeletébe takarítatott. Radvánszky János. m. p.¹

Hátrább, a verseskönyv 77. lapjára ugyancsak Radvánszky III. János még ezeket írta: Pag. 204.² említett Ketzer Sándornak képén³ következő felírás található; úgymint:

Jobb rész felől:

Ferendum et sperandum.

Bal rész felől:

Alexander Ketzer de Lipócz, pro nunc
Serenis. Elect. Sax. Dragon. Vex. natus in.

Peklény, Anno quo

Marte affLIgI Chara et praeCLara gens

Vngara CepIt, nVnC pLane CorrVIt

Depictus in Elect. Dresden.

Anno quo

AD RhenVM Contra hostes ense VteretVr

FeLIXqVe ViVeret.

Születtetett tehát. 1669-dikében.

Leirattatott pedig Dresda városában 1688.

Elesett 1697.

A Keczer Sándorról szóló verset először Thaly ismertette a Figyelőben, III. 26. l., a hol Radvánszky II. Jánost, a kurucz kincstartót tartja a szerzőnek. Egész terjedelmében az »Irodalom és műveltség-történeti tanulmányok a Rákóczi-korból« cz. műben jelent meg a gyászvers 1885-ben. Ekkor már nem említi Thaly a szerzőt, valószínűleg nem tartotta elég erősnek az alapot,⁴ melyre előbbi feltevését állította. A vers írójáról tényleg semmi bizonyosat nem tudunk, az iratás körülményeiről is csak annyit, a mennyit az itt közölt különböző jegyzetek elárulnak.

Van e gyászversnek Lápispatakon, a lipóczi Keczer-család levéltárában még egy példánya, mely két strophával rövidebb, mint a gyűjteményünkbeli. Eltéréseit Thalynak a lap aljára írt jegyzetei⁵ nyomán itt adjuk:

1. stropha, III. sor.: lipóczi h. néhai
6. str. IV. s.: vitézül hogy ketten h. Bátor két iffiú.
7. str. II. s.: írhatja h. mondhatja.
- U. o. III. s. így van: »Mivel maga írta, ki készül bajnokra.«
8. str. III. s.: Ez h. És.
12. str. III. s.: Az Isten kegyelme h. Isten kegyelméből.

¹ E pót-jegyzés már Thalynál is olvasható.

² A verseskönyv régi lapszámozására vonatkozik.

³ A br. Radvánszky család Zólyom-Radványi kastélyának Rákóczi termében ma is látható e kép.

⁴ Thaly t. i. az írás minőségéből következtetett először.

⁵ L. Thaly i. munkája, 365 és 366. lapját.

13. str. II. s. így van: »Véghely Pápa mellett egy szép kies helyen.«

U. o. IV. s. Kis h. Az.

14. str. I. s.: hatvankilenczesben h. hatvankilenczedben.

U. o. III. s.: kilenczvenhetesben h. kilenczvenhetedben.

10. 27—46. l. *Im az jeles Férfiúnak Tekintetes Nemzetes, Vitézlő Benicsy Beniczky Gábor Uramnak Élele és jószágoss cselekedetej.*¹ Az 1709-ben írt gúnyverset »Dedicatio«-jában ifj. Révay Mihálynak ajánlja Jósa Mihály a vers szerzője, a kinek az itt említetten kívül még egy pasquillust tulajdonit Thaly Kálmán.²

Az erősen obscen tartalmú gúnyverset, melyről most van szó s a melyről Thaly is elismeri, hogy vannak érdekes részei,³ a következő ajánlások előzik meg a verseskönyvben.

D e d i c a t i ó j a

Az Ur Isten eő Sz. Felsége kiváltképen való kereszttel és nyavalyával meglátogatván itt való létemben, elannyira, hogy ágy fenekit nyomni és abban már sok héttől fogva keservesen heverni kéntelenítettem; Mire nézve több elmélkedésim között eszembe jutván ezen könyvecskémben denotált úri embernek sokféle dicséretes és dicséretlen cselekedeti, azokat rövid sommában foglalván versekkel leírtam, annotálván vége felé bizonyos antidotumokat, kiket belől . . . pro anteversione similium kötölesen recommendálván, régi jó uramnak, tekintetes és nagyságos if(jabb) Révay Mihály uram eő nagyságának, úgy hogy data occasione, emlétett uramnak megküldhesse párját és ezen originalist magánál tartván, kinek is maradok míg élek igaz kötöles szolgálja

Jósa Mihály.

Az kegyes olvasóhoz.

Emlékezetit akarván hadni ezen kiváltképen való férfiúnak, tekintetes, nemzetes és vitézlő Beniczky Beniczky Gábor uramnak, eő kegyelmének, rendeltem magamban, hogy egész életét voltaképen leírjam; azért az kegyes olvasó ne sajnáljon magának üdőt és alkalmatosságot venni s figyelmetesen olvasni; sok szép jeles dolgok következnek; kikrül mind ez jeles férfiút voltaképen mindennek foglalatosságit kitanulhatni. Ex fructibus eorum cognoscetis eos.

Magához Beniczky Gábor uramhoz.

Sok izben mesterkedtem azon, hogy kegyelmednek bizonyos irásombeli ajándékkal kedveskedjem Ovidiussal:

Munera sunt author quae pretiosa facit.

Jóllehet tudtam mindezekre keveset hajtván kegyelmed Ovenussal tartja:

Qui male consuevit, cui pravus mos inolevit
Et puer asuescit, senex desuescere nescit.

¹ Áll: 56 négysoros vers-zakból, négyes rímekkel.

² L. a különálló darabokból összerakott gyűjtemény III. számú darabját, mely kiadásunkban »Gúnyvers Beniczky Gáborról« czímen jelenik meg.

³ L. Thaly, Irod. és műveltségtört. tan. Bp., 1885. 394. l.

Cato szerint: ⁴

Quod potu poscas ignoscere tu tibi noli
Nam nullum crimen vini est, sed culpa bibentis!

Item:

Coniugis iratae noli tu verba timere,
Nec retinere velis, si coeperit esse molesta,
Valé.

A pasquillus, az itt közölt ajánlásokkal együtt a negyedrétt alakú verseskönyv 27—46. lapjain olvasható.

Az első hírt róla Thaly Kálmán adta abban a jelentésében, melyben beszámol a Magyar Történelmi Társulat radványi kirándulásának eredményeiről; ¹ kivonatos ismertetése ugyancsak tőle való Abafi Figyelőjének III. kötetében. ² Egész terjedelmében tehát itt jelenik meg először. A vers szerzője mint az aláírás is mutatja: Jósza Mihály, egy turóczi nemes, II. Rákóczi Ferencznek előbb udvari ifja, majd hadsegéde, ki a trencsényi ütközet napján a kuruczság ügyét cserben hagyva az ellenséghez pártolt s »másnap már kalauzként lovagolt Heister üldöző csapatai élén«.

A pasquillus hőse Beniczky Gábor, fiatal korában Thököly Imre fegyvernőke, majd turóczi alispán, a felkelés kitörésekor hadi biztos, azután b. Révay Imre ezredének alezredese, utóbb pedig Bercsényi seregében hadbíró; jellemtelenségre Jósza Mihály párja, kit részegeskedése és szerelmi kalandjai közben ért megbecstelenítései következtében végre is összes tiszttségétől megfosztottak. ³ Egy másik névtelen pasquill is szól róla, ⁴ mely azonban kevésbé erős, mint az itt közölt. Beniczky Gábornak, egy ugyancsak Jósza Mihálytól eredő, rövid jellemzését l. a »Csicserei Ferencz testamentum«-ához írt tájékoztatásban. Azért nevezetes, mert ebben említi Jósza, hogy Beniczky Gábor 1714-ben halt meg.

11. 47—50 l. A turóczi megyei visszaéléseket ostorozó gúnyvers, mely a mennyire a benne szereplő személyek hivataloskodásának idejéből következtetni lehet, valószínűleg a XVIII. század első évtizedében íratott. Szerzője ismeretlen. Áll: 24 négysoros versszakból, melyekben a rímek képlete: aaaa. Kezdeté:

»Irájk két rendből áll az emberi nemzet.«

Gyűjteményünkben »Gúnyvers a turóczi megyei állapotokról« czímen helyeztük el.

12. 53—65. l. Hatvannégy négysoros strophányi terjedelmű, az ungmegyei kuruczokat csúfoló labancz gúnyvers. Első sora: »Világbiró Sándor nagy Macedoniát«. ⁵ Gyűjteményünkben »Gúnyvers az ungmegyei...

¹ Lásd: Századok, 1875. 101. l.

² 119—121. lap. Thaly harmadszor is megemlékezik róla Irod. és műveltség-tört. tanulmányai 394. lapján, de csak jegyzetben említi.

³ Mindezen adatokra nézve l. a Századok idézett helyét.

⁴ 1708-ból való s először is Thaly adta ki. L. Irod. s művelődéstört. tan. 391. l. 5., L. a folio kötet darabjainak ismertetésében 11-dik szám.

⁵ A vers végére ez van írva: Datum ibi-ubi, in Castris ad Fluvium Mertin positis, Anno et die incerto.

gyei kuruczokról» czímmel ellátva foglal helyet. A vers tartalmából s a verseskönyv ez után jövő darabjának egyes helyeiből Thaly arra következtet, hogy e pasquillust Mokcsay István írta Páloczon, 1711. május közepén. Megjelent az Irod. és műveltség-tört. tanulmányokban, 395 l. — V. ö. még Századok, 1875. 101. l. és Figyelő, III. 121. l. Utóbbi helyen Thaly még Tahy Gábornak is részt tulajdonít a vers szerzésében.

13. 67—74. l. *Pállóczy Pasquillusnak Replícája*. 39. négy soros versszak. Rímeinek képlete: aaaa. Az ungmegyei kurucztság válasza az előbbi gúnyversre. Szerzője ismeretlen, bár utolsó sora így szól:

»Nevit ki ezt írta, versben keressétek« . . .

Lehet, hogy a versben említett személyekre érti az utolsó sorbeli figyelmeztetést, mert a versfőkből semmiféle név nem jön ki. Vajjon nem a 36-dik versszakban említett Zomborit kell-e a pasquillus szerzőjének tartanunk, kiről az említett strophá első két sorában ezt olvassuk:

»Mosdatlan írástok Zombori sajnálja,
Hogy im eő kis ember bizony megboszulja«

Kiadta Thaly, többször idézett munkájában, 403. l.

14. *Magyar Versek, melyek Szirákon Néhai Királyfalvai Róth Tamás Úrnak Koporsó Kövére való emlékezésül irattattak. Alkotója ezeknek R. Sz. B. Gróff Széky Teleky József Békes Varmegyének Fő Ispánja, a ki jó ipát kívánta megtisztelni*. A 24 soros magyar verses epitaphium, mint a benne foglaltakból kitűnik 1782-ből való. A vers szerzője Teleky II. József, T. II. László és Ráday Eszter fia 1738-ban született. Bajza⁴ szerint 16 éves korában Magyar Igenbe ment az »Athenás« írójához Bod Péterhez, kinek társaságában három évig tanulta a theológiát, történelmet és philosophiát. Hosszas külföldi tanulmányút után a közpályára lépett, melyen végre a belső titkos tanácsosi és koronaöri méltóságot is elnyerve — meghalt 1796-ban. Egy pár latin és magyar beszédén kívül, melyek nyomtatásban is megjelentek, versei is maradtak ránk. Leghíresebb az »Atyafiúi barátság« cz. sorozat, melyben hugának Eszternek halálakor írt emlékversei foglaltatnak. (Mj. Kolozsvár 1779.)

Királyfalvi Róth Tamás, a kinek halálakor Teleky az itt ismertetett verset írta, 1708-ban született. Húsz éves korában megfordult Jenában az egyetemen. Tanulmányait elvégezve visszatért s nagy kiterjedésű birtokain gazdálkodott Feleségétől Wattay Borbálától († 1784) egyetlen leánya született: Johanna, ki mint gr. Teleky József felesége főleg vallási czélokat szolgáló alapítványairól híres. Arczképe Budapesten az evang. egyház tanácstermében látható.

15. 79. l. Az itt következő négy soros német versike, mely a legnagyobb valószínűség szerint Nagy Frigyesre vonatkozik:

Helt, König, gutter Wirtt, Regent, Philosophus,
Schriftsteller und Poët, volkomner Musicus,
Nur Schade, nicht ein Mann nach Gottes Herz und Sinn
Nur Schade, nicht ein Mann vor seine Königin.

⁴ L. »A Telekyek tudományos hatása« cz. dolgozatát.

16. U. o. Ugyanannak magyar verses fordítása. Kezdeté:

»Vitéz Király, Gazda, Biró, Philosophus« . . . 4 sor.

17. U. o. Ugyanaz latin szöveggel. Négysoros vers, párrimekkel.

18. U. o. Ugyanannak négy soros tót nyelvű verses fordítása.

19. 81—82. l. *Epitaphium Summi Pontificis Benedicti XIV.* Kötetlen formában. Utóirata: »Az mi legnagyobb csuda, hogy még az anyja él Rómában.«

20. 83. l. Nádasdy Lipótnak, Magyarország egykori kancellárjának halálára írt 8 sornyi latin epitaphium. Szerzője ismeretlen. A distichonokban írt vers felett ez olvasható: »Mindenkor ujságokat kér tőlem kegyelmed; de ím bezeg szomorúságokat írok. Familiánk oszlopa és atyja gróf Nádasdy Leopold eő excellentiája 31. May meghalálozott, kit is én evvel az epitaphiummal megbecsültem« . . . A lap aljára ismeretlen kéz ezt írta: . . . in hunc tumulum, qui lacrymari nequit.« Nádasdy Lipót 1758. május 31-én halt meg; a bevezető sorok alapján valószínű, hogy a vers is akkor keletkezett.

21. 85. l. *Quaestio famae.* Quid est Stephanus Bornemissza? Csekély eltéréssel azonos a folio kötetben ismertetett »Castrum doloris« XXI. darabjával. 10 soros rimes latin vers.

22. 85—87. l. *Gravamina contra D. Gaspar Farkas.* Külencz gúnyos vádpont Farkas Gáspár követ ellen; hogy gyakran részegeskedik, hogy idejét haszontalanul fecséreli stb.

23. 89. l. *In Promotionem die 13. May¹ Viennae factam.* Tizenkét soros latin vers distichonokban írva. Abból a körülményből, hogy Kaunitznak kancellárrá való kineveztetését is, mint éppen akkor történtet említi; következtetjük, hogy a vers 1758-ból való.

¹ Május 13-dika: Mária Terézia születésnapja.

BAROS GYULA.

